

Biskop Tor Singsaas, artikkel i boken «Spel for vår tid – 60 år med spel på Stiklestad, utgitt av Stiklestad Nasjonale Kultursenter 2014;

Gudrun og Maria Magdalena - to vakre og sterke kvinner-

«Spelet om Heilag Olav» har en markant kvinneskikkelse, ungjenta Gudrun.

Gudrun ble befridd sitt «vanvidd» av Olav den hellige.

Evangeliene om Jesus Kristus har og en markant kvinneskikkelse, Maria Magdalena.

Maria Magdalena ble befridd fra «syv onde ånder» av Jesus Kristus.

Gudrun er en vakker og sterk kvinne.

Maria Magdalena er og en vakker og sterk kvinne.

Begge er vakre og sterke i livet!

Kan vi se disse to som som «parallell-skikkelser»?

Forfatteren Olav Gullvåg har skapt en fortelling i «Spelet om Heilag Olav» hvor vi finner den samme fortellertradisjon som er benyttet i middelalderens legendefortellinger i Passio Olavi, antatt forfattet av erkebiskop Øystein Erlendsson (1161 – 88), hvor underfortellingene knyttet til Olav den hellige henter sitt «råmateriale» fra fortellingene i evangeliene om Jesus Kristus.

Dette var middelalderens måte å skape fortellinger på om de hellige menn og kvinner. Deres fortellingsunivers hentet inspirasjon fra kristusfortellingene. Kristusfortellingene ble fortalt inn i helgenfortellingene. Olav den hellige fikk rollen som den formgivende person i vår kristningshistorie. Middelalderens skaldere og fortellere lot middelaldermenneskets liv bli vevd inn i den kristne fortellertradisjon, slik som i helgenlegendene. Vi ser at Olavs liv blir skildret i bibelske vendinger slik det var vanlig i eldre matyrlegender. Martyren gjentar så og si Kristi lidelser, og blir slik «Kristus –etterligneren», derav begrepet «Kristus-imitator» som er en fellesbetegnelse for et utall av helgener. Historisiteten er ikke poenget. Stiller vi slike krav, vil mye av dette falle sammen. Det moderne historiesyn lå århundrer unna. Her handler det om den tids syn på Kristus og hans etterfølgere, deres liv og død blir sett i lys av Kristi liv og død.

Hellig Olav blir fortalt som «en nordisk Kristus».

Hellig Olav er «Kristus-imitator». «Olav hermè etter Kristus», kan vi si på trøndersk. Og den viktigste kilden til denne erkjennelsen er nettopp skriftsamlingen “Passio Olavi”, som er beretninger om lidelseshistorie og undergjerninger knyttet til Olav den hellige.

Olavslegendene tilhører det aller viktigste fortellingsunivers som kristnet vårt folk. Det var den tids litterære sjanger som ble brukt til å formidle kristen tro. Forbilder peker på Kristus.

Dette er kristningshistorie og oppbyggelseslitteratur. Helt opp til vår tid er det skapt oppbyggelseslitteratur hvor Kristusimitasjonen har vært sentral. For imitatio-begrepet har vært grunnleggende gjennom hele kirkens historie, fordi vi her har klare bibelske forbilder jmf. Fil. 2,5ff. «La samme sinnelag være i dere som også var i Kristus Jesus!»

Vi kan ane likheter i motivene i fortellingene om Gudrun på Sul og Maria fra Magdala.

Stiklestadspelet og evangeliene gir oss to sterke og vakre kvinneskikkelser.

Hvem er Gudrun?

«Spelet om Heilag Olav» stopper helt opp i møtet mellom Helgenkongen Olav og ungjenta Gudrun. Som en understrøm ligger en hemmelighet gjemt som rir hele folket på gården Sul som en mare. «Utburden»; det vanskapte barnet som etter fødselen ble båret ut i skogen til dyrene. Lille Gudrun hadde sett dette, og det har brent seg inn i henne. Hun blir et jaget menneske. Hun blir den som synlig bærer på denne forferdelige familiehemmelighet. Den rammer henne. Gudrun blir en symptombærer på at noe er galt med livet mellom menneskene på gården. Angst og redsel styrer hennes liv. Det er noe av det mest fryktelige som kan ramme et menneske, - å ikke ha et eneste rom i livet hvor en kan finne barmhjertighet og ro og hvile fra seg selv og andre. Plutselig når en minst venter det i hverdagens mange gjøremål på gården, jager denne angsten inn i Gudrun for dette forferdelige som hadde skjedd. Forstyrret og livredd løper hun rundt og roper i frykt og redsel. Hun sørger for at gårdens og husfolkets fryktelige hemmelighet stadig vekk blir avslørt og holdt levende, og dette bestemmer livet i og mellom husene. Foreldrenes ugjerning ligger som en klam hånd over gården. I all lek, sang og dans på tunet ligger denne hemmelighet under og gir de unges sprudlende, frigjørende glede en understrøm av livsangst.

Gudrun og «Go`far», bestefar Gammel-Jostein, har en helt spesiell vakker og nær fortrolighet, preget av dyp kjærlighet og involvering i hverandres liv. Gammel-Jostein forvalter ættens religiøse myte- og fortellertradisjon som Gudrun i sitt vanvidd spinner seg inn i, når frykten og redselen er i ferd med å rive henne fullstendig i stykker. Han er hennes redning. Når angsten herjer med Gudrun, løper hun til ham. Samtalene mellom Gudrun og Gammel-Jostein tilhører høydepunktene i spillet. Ikke minst i måten han tar imot barnebarnet sitt på. Han skjønner Gudrun. Han vet om gårdens forbannelse, og forstår at dette har satt seg fast i henne. Gammel-Jostein er klok. Mykt og varmt formidler han Gudrun de gamle fortellingene om gudene som gir, og har gitt trøst og hjelp til folket på gården i slekt etter slekt. Det er sagn og myter om guder som lever tett på livet. Det er bare en tynn, tynn hinne mellom disse og fortellingene om livet på gården og i ætta. De fletter og vever seg inn i hverandre, og gjør livet helt, forståelig og forutsigbart. Fortellingene om gudene forklarer livets mange mysterier. Gudrun lever seg inn i fortellingene. Hun gjentar dem. Hun synger dem. Vidunderlig vakkert synger hun ut sine drømmer og sin livsangst. Sangen åpner opp alle de rom i henne hvor redselen rår. Den lindrer. Tonene bærer med seg en frihetens ånd som jager redselens ånd inn i krokene. Den mister for en stund makten over henne. Likeså når hun og de unge på gården stormer rundt i yr kåthet og forrykende fart og livsglede i Soldansen. Den

gamle rituelle dansen som også gjentar og bekrefter de gamle mytene om livet her, og livet «på den andre siden». Gudrun er et lekende og drømmende menneske. Spelet makter på en betagende og gjenkjennelig måte gjennom Gudrun og «Go`far» å få fram den plass og rolle besteforeldre har for barnebarna som nærmeste trøst, redning og fortrolighet når livet er farlig og fryktsomt. Vi blir påmint i eget liv om velsignelsen ved å ha «et bestefar- eller bestemor-fang» å løpe inn i, når livet rundt en og inni en blir for farlig. Når foreldrene ikke makter å være hos en og hjelpe.

Scenene med Gudrun og Gammel-Jostein er noen av Spelets vakreste og mest bevegende. Men det ligger i beretningen at Gudrun bare for en tid får lindring for sin smerte gjennom fortellingene om de gamle gudene.

Så kommer Helgenkongen «til gards» dagen før slaget.

Vi får møtet hvor hele fortellingen stopper opp.

Sannheten kommer igjen for en dag.

Kongen får se en vanvittig og forstyrret Gudrun.

Foreldrene Torgeir Flekk og Gudrid må stå fram med sin ugjerning, - det vanskapte barnet som ble satt på skogen, - deres fryktelige historie som har ridd dem som en mare, og som har ligget der som en dyp konflikt mellom de to. De er blitt stadig påmint den gjennom Gudrun-jenta sin fortvilelse, angst og vanvidd.

De får fortelle. Bekjenne.

Et fortettet øyeblikk.

Stemningen på tunet er spent, - på bristepunktet.

Dette er et av Spelets vendepunkter, hvor fortellingen snur.

Vil de måtte bøte med livet for ugjerningen? Vil hevn og gjengjeldelse skje, slik skikken var når liv var tapt?

Nå står Helgenkongen fram som «Kristus». Han kommer med noe helt nytt inn i livet på gården, inn i folket, i ætta. Han kommer med tilgivelse og frihet for liv som er bundet av vonde opplevelser og ugjerninger. Torgeir og Gudrid får beholde livet, - og gården.

Møtet med Gudrun blir ufattelig sterkt og rørende. Gudrun blir befridd sitt vanvidd. Kongen legger hånden på hennes hode og ber til Kristus for henne.

Hun helbredes, - for alltid denne gang.

Kristus er den sterkere enn gårdens gamle guder.

Gudrun får livet sitt tilbake. «Hele gården» får livet tilbake.

Gudrun er igjen et fritt menneske!

Gudrun og den blinde Gammel-Jostein blir igjen hovedpersoner dagen etter slaget når de møtes igjen;

Gudrun fri for angst og redsel, og Gammel-Jostein som seende! Han har vært på slagstedet, og i sin blindhet kommet bort i blodet fra Hellig-Olav, og i det han stryker hånden over sine «slukkede øyne», får han synet tilbake.

Når seierherren Tore Hund kommer i vilt ritt inn på tunet etter slaget for å ta hevn over Torgeir Flekk og sønnene som var på kong Olavs side i striden, var det møtet med den seende Gammel-Jostein som stoppet ham fra å ta livet av mennene. Kong Olav blir av Gammel-Jostein sagt å være en hellig mann. Her aner vi også begynnelsen på den nye fortellingen i Tore Hunds liv?

Så til den andre fortellingen, også fortettet, 1000 år før møtet mellom Hellig-Olav og Gudrun,

- møtet mellom Jesus Kristus og Maria fra Magdala i Gallilea.

Hvem er Maria Magdalena?

Maria Magdalena er i den kirkelige tradisjon betraktet som den nest viktigste kvinnen i Det nye testamente etter Maria, Jesu mor.

Om Maria Magdalena fortelles i korte berettende setninger i Luk 8, v.1b og 2; « De tolv var med ham, og noen kvinner som var blitt helbredet for onde ånder og sykdommer. Det var Maria med tilnavnet Magdalena, som sju onde ånder hadde fart ut av,...»

Det berettes ikke mer om Maria Magdalena og kvinnene før de står ved graven, de alene, - uten disiplene. Disiplene hadde flyktet, - skjult seg, - redde for sitt eget liv.

Kvinnene står fram som de handler i den fortvilte og kritiske situasjonen.

Maria Magdalena er den som først nevnes av kvinnene som oppsøkte Jesu grav i Lukasfortellingene i Lukas 24, 10, - de samme som var nevnt i Luk. 8.

Maria Magdalena kommer enda sterkere fram som hovedperson i Johannesevangeliet. I Joh. 20 fortelles det at hun er alene om å oppsøke graven.

Dette er nok en viktig medvirkende årsak til at Maria Magdalena ble sett på som en særdeles spennende og sterk kvinne. Hun ble myteomspunnet. Den kirkelige tradisjon har gjennom århundrene diktet og drømt fritt omkring henne. I de seneste år også innenfor den «sekulære» diktning. Maria Magdalena er diktet og fortolket inn i de kvinneskikkelsene vi ellers møter i evangeliene, som prostituert, og marginalisert sosialt og religiøst. Men ut fra det bibelske materiale og fagteologisk skriftfortolkning finnes det ikke noe grunnlag for en slik antagelse. Likevel er det ikke underlig at hun ble myteomspunnet. For Maria Magdalena er en særegen kvinne nettopp fordi hun knyttes så stekt til oppstandelsesberetningen. Den er sentrum og kjerne i evangeliet om Jesus Kristus. De få opplysningene vi har om Maria Magdalena hvor

hun nevnes ved navn, er fra Luk. 8, hvor vi hører om hennes syv onde ånder, og ved Jesus grav, hvor alle evangelistene gir Maria Magdalena en ledende rolle blant kvinnene.

Maria Magdalena er den første som får fortelle om Jesu Kristi oppstandelse fra de døde. En kvinne fikk melde den unike og ufattelige hendelsen. I et mannsdominert samfunn er dette særdeles oppsiktsvekkende. Derfor slet også fortellingen om oppstandelsen med troverdigheten, fordi den første gang ble fortalt av kvinner. Det er et mysterium i seg selv at kvinnene i så mange hundreår ble holdt nede og tilbake fra å være de som skulle få stå i den stolte og sterke kvinnetradisjonen med å fortelle oppstandelsesbudskapet!

I Oldkirken kalles Maria Magdalena riktignok «apostola apostolorum», en apostel for apostlene, noe som kan tyde på at hennes rolle ble verdsatt. Men et interessant spørsmål er om fortellingene om Maria Magdalena hadde vært annerledes og langt mer fremtredende og dominante i kirkens historie om kvinner hadde fått kommet til med sine fortellinger om henne? Nyere forskning om kunnskap omkring kvinners fortellingsunivers kan tyde på det.

I Luk 8, 2 fortelles det altså kort om Maria Magdalena. Syv onde ånder hadde fart ut av henne i møte med Kristus. Men det fortelles ikke noe om hvordan møtet mellom Jesus og Maria Magdalena var. Var dette som møtet mellom Hellig-Olav og Gudrun?

Det kan vi bare dikte om og leve oss inn i?

Men det kan vi først gjøre i lys av Marias møte med den oppstandne Jesus Kristus.

Det kan synes som Jesu første møte med Maria Magdalena har vært sterkt og bærekraftig. Hun var svært knyttet til ham. For hun trosset alle farer i de kaotiske dagene i påskehøytiden i Jerusalem. Evangeliene beskriver situasjonen omkring Jesu død som kritisk for alle hans venner som fulgte ham. Disiplene låste seg inn på et loft nede i Jerusalem, livende redd for å bli fanget og dermed lide samme skjebne som Jesus. Evangeliene forskjønner ikke disiplenes innsats med en eneste bokstav. Hadde det vært opp til dem, så hadde hele fortellingen om Jesus Kristus blitt glemt. Jesus ville blitt som en av de mange mislykkede «messiaser» gjennom historien som hadde stått fram i Israel.

De eneste som handler og trosser alle farer er kvinnene.

Evangelisten Johannes gjør Maria Magdalena til viktigste hovedperson og vitne i sin beretning om oppstandelsen. Dette kan tyde på at Maria Magdalena hadde en sterk og enestående rolle i tradisjonskretsen rundt disippelen Johannes, opphavet til det yngste evangeliet.

Johannesevangeliet nevner ikke Maria Magdalena ved navn før i Joh. 19, hvor det fortelles at hun står ved Jesu kors sammen med Jesu mor, og enda en Maria. I selve oppstandelsesfortellingen i Joh. 20 er hun alene. Evangelisten Johannes makter å skape en levede og dramatisk fortelling med fart og driv. Maria Magdalena kommer til graven og finner steinen rullet bort, og hun løper det hun kan ned i byen for å alarmere disiplene. Hun oppsøker skjulestedet deres og banker desperat på døra, og vi aner at hun andpusten får fortalt Peter og

Johannes hva hun har sett. De styrter på dør og løper det raskeste de kan til graven. De går inn og finner den tom, bare linklærne er der etter Jesus. De så og trodde, fortelles det. Det Jesus hadde sagt om oppstandelsen før han døde, gikk nå opp for dem.

Maria har og kommet opp til graven, etter de andre. Hun får tydeligvis ikke med seg det som skjer med dem. Jeg tror hun er så forvirret og fortvilt at hun er helt på siden av seg selv. Hun vimser omkring. De to andre går. Men Maria Magdalena blir igjen. Mens de andre bare får se en tom grav, er det Maria Magdalena som får selve møtet med den oppstandne, som får komme «bak den tomme grav». Maria blir stående utenfor graven. Hun gråter. Hun skjønner overhode ikke noe av dette. For hennes eneste tanke var å få komme opp til graven for å være alene der. Hun må være i nærheten av ham. Gråtende bøyer hun seg og ser inn i graven, og får se to hvitkledde engler sitte der Jesu kropp hadde ligget. De spør om hvorfor hun gråter, og fortvilt spør hun tilbake om det er de som har tatt Jesus bort, for hun leter etter ham. Hun snur seg, og der står Jesus. Men hun skjønner ikke at det er han. Hun tror det er gartneren. Også han spør om hvorfor hun gråter. Hun sier heftig; «Hvis du har tatt ham, så vis meg hvor du har lagt ham, så jeg kan ta ham med meg.» Jesus sier; «Maria». Da går det plutselig opp for Maria Magdalena hvem han er. «Rabbuni», bryter hun ut, - det betyr «mester»; «Er det virkelig du, Jesus!» For bare han kan si navnet hennes på denne måten. Hun kjenner igjen klangen i stemmen. Hvor ofte hadde han ikke ropt navnet hennes da de gikk sammen, hvisket det da de alle satt rundt bålet om kvelden og samtalte. Det var en egen varme i stemmen hans.

Glad og opprømt løper hun ned til byen igjen og forteller det til disiplene; - hun har møtt ham!

Dette leder tilbake til det første møtet mellom Maria Magdalena og Jesus. Hva gjorde at hun satte alt på spill for å komme opp til graven?

Gudruns møte med Olav var dramatisk og opprivende. Han drev «den onde ånd» ut av henne der og da i dette møtet.

Skjedde det samme med Maria Magdalena og Jesus?

Drev han ut de syv onde åndene i et øyeblikk? Det vet vi ikke.

Vi hører ikke noe om selve møtet mellom Jesus og Maria Magdalena. Vi vet ikke om det var like dramatisk og opprivende som møtet mellom Gudrun og Olav. Andre åndeutdrivelser av Jesus, beskrevet i Bibelen, synes å være kraftfulle og voldsomme. Sterke makter står mot hverandre, den gode mot den onde. Og den gode vinner.

Ingen ting i Bibelen tyder uten videre på at dette skjedde med Maria Magdalena. Selvsagt kunne det være en typologi som var ens i Bibelens beskrivelser av åndeutdrivelser, og som også Olav Gullvåg hentet sitt motiv fra når han skulle beskrive møtet mellom Gudrun og Olav. Men det er og mulig å tenke seg at Jesus møtte Maria Magdalena på en helt annen måte. Hun er gjennomrislet av redsel og angst. Hun har ikke et eneste rom i livet hvor hun kan få hvile fra seg selv og tankene og minnene som herjer i sinnet hennes. Hun virrer forstyrret omkring, - har ikke ro et eneste sted i livet. Alt er farlig. Når Jesus møter henne, kanskje i byen der hun

bor, i Magdala i Gallilea, nærmer han seg henne forsiktig. Han møter henne med varsomhet og respekt. Hun kjenner hun blir roligere sammen med ham. Hun må holde seg nær til ham. Hun forlater hjembyen og blir med ham og disiplene. Han går sammen med henne og samtaler med henne, gjennom dager. Han blir med henne inn i alle «de rom inni henne» som hun ikke våger å være i. Hun inntar ett og ett rom igjen sammen med Jesus, hvor hun forteller alt det hun har vært igjennom, og som har gjort henne så redd. Etter hvert inntar hun alle sine rom. På den måten vinner hun sitt tapte liv tilbake, og «de syv onde åndene» har forlatt henne en etter en.

Maria Magdalena er igjen et fritt menneske!

Hun holder seg nær til ham etter det. Kan ikke gå fra ham.

Da langfredag kom og Jesus ble korsfestet og drept, var hun livende redd for at de syv onde åndene skulle flytte inn i henne igjen. Derfor må hun opp til graven og være nær ham. Hele livet hennes står på spill.

Og så snur historien.....

To sterke og vakre kvinner i livet, Gudrun og Maria Magdalena.

I vel 2000 år har vi levd oss inn i Maria Magdalenas fortellinger, og mye er drømt og diktet omkring henne med rette og urette. For så mange har maktet å kjenne seg igjen i henne, og identifisere seg med henne. Hun er blitt et forbilde. Hun har fått sin egen festdag 22. juli, bare noen dager før Hellig-Olavs dag i Olsok.

I 60 år har vi levd oss inn i Gudruns historie under «Spelet om Heilag Olav» på Stiklestad. Vi er betatt av hennes skjønnhet, styrke, lekenhet og dans, hennes latter, men og hennes gråt, redsel og dype fortvilelse. Vi kjenner oss igjen i våre egne liv. Gudrun går inn i det nye liv som et befridd menneske etter møtet med Hellig Olav på Stiklestad. Vi fristes til å dikte videre på hennes liv, slik det er gjort med Maria Magdalena.

Forfatteren Vera Henriksen våger å gjøre det med en annen sterk kvinneskikkelse i middelalderen på Innherred, en samtidig med Gudrun på Sul: I trilogien; Sølvsammeren, Jærtegn og Helgenkongen, - forteller hun om Sigrid fra Bjarkøy, søster nettopp til Tore Hund. Hun ble husfrue på Egge. Hun også møtte til sist fortellingene om Helgenkongen som forandret hennes liv. Sigrid var en sterk kvinne, også en lederskikkelse.

Slik og med Gudrun, hennes samtidige, i nabobygda? Hva kan vi dikte videre omkring Gudrun, denne sterke, vakre kvinnen? Vi kan se for oss Gudrun videre i livet, etter møtet med Hellig Olav, «den nordiske Kristus» - som en stolt kvinne, - en lederskikkelse, - som Maria Magdalena etter møtet Jesus Kristus.

Begge fikk tilbake livet. Og de begynte å leve....!

Forfatteren Olav Gullvåg og komponisten Paul Okkenhaug har gitt oss en gave i «Spelet om Heilag Olav», som må gjenfortelles og nyskapes som fortelling år etter år. Her bringes vi i kontakt med det dypeste i livet vårt, kjærlighetens forvandlende kraft. *Uten kjærlighet dør mennesket!*

Hellig Olav peker på Kristus. Han som snur hat og hevn om til tilgivelse, barmhjertighet og nåde.